

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT
OŚRODEK INFORMACJI

629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
693 - 46 - 92, 625 - 76 - 23

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT.24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89

INTERNET

<http://www.cbos.pl>

E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/133/2002

O CZYM DOROŚLI ROZMAWIAJĄ Z DZIEĆMI?

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, SIERPIEŃ 2002

PRZEDRUK MATERIAŁÓW CBOS W CAŁOŚCI LUB W CZĘŚCI ORAZ WYKORZYSTANIE DANYCH EMPIRYCZNYCH
JEST DOZWOLONE WYŁĄCZNIE Z PODANIEM ŹRÓDŁA

Przygotowanie młodego człowieka do dorosłego, samodzielnego życia przebiega przede wszystkim w rodzinie. Dom jest głównym źródłem wzorów zachowań, kształtowania charakteru, systemu wartości. Nie sposób przecenić wagi i znaczenia międzypokoleniowej wymiany poglądów, rozmów i dyskusji na różne tematy dla socjalizacji i wychowania młodego pokolenia.

W czerwcowym sondażu¹ zapytaliśmy Polaków, czy i jak często w ich domach porusza się różnego rodzaju problemy w rozmowach z młodym pokoleniem. Lista tematów mogących być przedmiotem rozmów z dziećmi została tak skonstruowana, by uwzględnić opiekuńcze i wychowawcze funkcje rodziny, ale też transmisję wiedzy i doświadczeń kształtującą system wartości, światopogląd i poczucie własnej tożsamości.

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (145), 7-10 czerwca 2002, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych mieszkańców Polski (N=1060).

O CZYM ROZMAWIAMY Z DZIEĆMI?

W mediach dość często pojawiają się ostatnio doniesienia o różnego rodzaju drastycznych wydarzeniach z udziałem młodych ludzi. Poszukiwaniu przyczyn, które doprowadziły do tych wydarzeń, towarzyszą alarmujące informacje o zanikaniu więzi rodzinnych, braku porozumienia między rodzicami a dziećmi, mijaniu się w drzwiach zapracowanych dorosłych i dzieci żyjących własnymi sprawami. Publiczne dyskusje w kontekście przestępczości nieletnich skupiają uwagę na przypadkach obojętności dorosłych i samotności młodzieży w poszukiwaniu własnej drogi życiowej.

Ankietowanych, którzy deklarowali obecność w ich gospodarstwach domowych dzieci w wieku od 7 do 19 lat², zapytaliśmy, o czym rozmawiają z nimi i jak często omawiają wspólnie różnego rodzaju sprawy. Pytanie miało charakter zamknięty, tzn. ankietowani mieli do wyboru gotowy zestaw odpowiedzi. Jest zrozumiałe, że temat rozmowy w dużym stopniu zależy od wieku dziecka, dlatego też na podstawie tego kryterium wyróżniliśmy trzy grupy, w umowny sposób różnicując fazę dojrzałości i rozwoju zainteresowań: dzieci (7 - 10 lat), nastolatków młodszych (11 - 15 lat) oraz młodzież (16 - 19 lat). Pytanie było zadawane osobno w odniesieniu do każdej z trzech wyróżnionych grup wieku, natomiast jednakowa dla wszystkich była lista specyfikująca tematy rozmów. Należy wyraźnie podkreślić, że sondaż został przeprowadzony na próbie losowej dorosłej ludności. Oznacza to, że o ile ogół ankietowanych jest reprezentatywny dla mieszkańców Polski, o tyle grupy badanych posiadających dzieci w określonych grupach wieku są stosunkowo nieliczne. Nie są to bowiem badania realizowane wyłącznie wśród rodzin z dziećmi. Niemniej jednak uzyskane wyniki pozwalają przyjrzeć się bliżej relacjom dorośli - dzieci we współczesnej rodzinie polskiej.

² Pytanie dotyczyło nie tylko własnego potomstwa, ale też innych dzieci żyjących we wspólnym gospodarstwie domowym, np. rodzeństwa, wnuków itp.

Tabela 1

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem w wieku 7 - 10 lat :	W zasadzie codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale, nikt nie ma na to czasu	Prawie wcale, to nie są tematy do rozmów z dziećmi	Prawie wcale, bo dzieci nie chcą o tym rozmawiać	Prawie wcale z innych przyczyn
N=186	w procentach						
- o tym, co się dzieje w szkole, na podwórku, o kontaktach z kolegami, nauczycielami	85	12	2	0	0	1	0
- o obowiązkach szkolnych, nauce, zainteresowaniach	80	15	3	1	0	1	0
- o tym, jak należy odnosić się do innych ludzi, do ludzi starych, słabych, niezaradnych	50	39	7	1	0	2	0
- o różnych osobistych przeżyciach dziecka, jego planach, marzeniach, kłopotach	61	27	6	2	1	2	1
- o różnego rodzaju niebezpieczeństwach grożących dzieciom i młodzieży	45	40	8	0	4	3	0
- o tym, jak należy żyć, postępować w różnych sytuacjach	40	40	12	1	2	3	3
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	19	47	20	3	2	3	6
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	23	41	19	3	0	9	5
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	22	33	32	2	1	4	5
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	18	35	13	3	16	8	7
- o Pana(i) sprawach, przeżyciach	17	20	14	5	23	7	13
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	9	24	44	6	5	8	5
- o bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	4	9	8	5	34	22	16
- o dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	2	8	33	9	17	16	13
- o sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	2	7	10	5	43	10	20
Pominięto „trudno powiedzieć”							

Tabela 2

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem w wieku 11- 15 lat:	W zasadzie codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale, nikt nie ma na to czasu	Prawie wcale, to nie są tematy do rozmów z dziećmi	Prawie wcale, bo dzieci nie chcą o tym rozmawiać	Prawie wcale z innych przyczyn
	w procentach						
N=226							
- o tym, co się dzieje w szkole, na podwórku, o kontaktach z kolegami, nauczycielami	71	23	3	0	0	0	1
- o obowiązkach szkolnych, nauce, zainteresowaniach	71	22	5	1	0	0	1
- o tym, jak należy odnosić się do innych ludzi, do ludzi starych, słabych, niezaradnych	40	42	13	1	0	1	0
- o różnych osobistych przeżyciach dziecka, jego planach, marzeniach, kłopotach	44	40	7	2	0	3	1
- o różnego rodzaju niebezpieczeństwach grożących dzieciom i młodzieży	40	37	16	1	1	1	1
- o tym, jak należy żyć, postępować w różnych sytuacjach	35	44	15	2	1	1	1
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	21	43	27	3	0	0	3
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	12	41	27	5	0	6	7
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	15	35	31	2	0	4	10
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	23	37	18	5	8	4	4
- o Pana(i) sprawach, przeżyciach	12	21	21	9	17	7	11
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	7	18	54	7	1	5	6
- o bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	5	10	14	8	17	27	16
- o dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	3	9	41	11	6	16	11
- o sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	2	8	28	7	16	17	15
Pominięto „trudno powiedzieć”							

Tabela 3

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem w wieku 16 - 19 lat :	W zasadzie codziennie	Kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale, nikt nie ma na to czasu	Prawie wcale, to nie są tematy do rozmów z dziećmi	Prawie wcale, bo dzieci nie chcą o tym rozmawiać	Prawie wcale z innych przyczyn
N=217	w procentach						
- o tym, co się dzieje w szkole, na podwórku, o kontaktach z kolegami, nauczycielami	54	29	10	1	0	2	2
- o obowiązkach szkolnych, nauce, zainteresowaniach	49	33	11	0	0	1	3
- o tym, jak należy odnosić się do innych ludzi, do ludzi starych, słabych, niezaradnych	25	41	21	4	1	1	2
- o różnych osobistych przeżyciach dziecka, jego planach, marzeniach, kłopotach	28	41	21	2	1	3	2
- o różnego rodzaju niebezpieczeństwach grożących dzieciom i młodzieży	29	45	17	2	1	2	1
- o tym, jak należy żyć, postępować w różnych sytuacjach	24	42	22	4	0	2	2
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	15	37	32	7	0	1	5
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	12	30	25	11	1	10	8
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	9	21	39	10	3	6	8
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	21	44	18	5	2	3	4
- o Pana(i) sprawach, przeżyciach	15	32	22	8	6	7	8
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	7	13	53	11	1	5	7
- o bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	7	20	22	16	6	16	11
- o dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	3	9	33	18	5	13	14
- o sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	4	12	23	13	4	19	19
Pominięto „trudno powiedzieć”							

Z deklaracji ankietowanych wynika, że - niezależnie od wieku dziecka - na porządku dziennym są rozmowy o szkole, nauce, kolegach i relacje z przebiegu minionego dnia. Najwyraźniej dorośli starają się wiedzieć o wszystkim, co dotyczy sposobu spędzania czasu w szkole i poza nią. Interesują się tym, co się dzieje na podwórku, z kim dziecko przebywa, co robi, jakie ma relacje z kolegami i nauczycielami.

Nieco rzadziej niż szkołą, ale również bardzo często, dorośli interesują się życiem wewnętrznym dziecka, jego przeżyciami, kłopotami, marzeniami. W tych sprawach młodzież starsza mniej chętnie dzieli się wrażeniami niż dzieci do 15 roku życia. O ile rozmowy na ten temat z dziećmi młodszymi należą do codziennego rytuału, o tyle w co piątym domu (21%), w którym jest młodzież starsza (16-19 lat), o osobistych sprawach dziecka rozmawia się tylko od czasu do czasu (w niedziele, święta i inne dni wolne). Mniej niż co dziesiąty ankietowany (8%) twierdzi, że w jego domu nie rozmawia się o tym prawie wcale, w tym 3% stwierdza, że młodzi ludzie bronią swojej prywatności i nie chcą zwierzać się z osobistych przeżyć i planów. Im starsze są dzieci, tym nieco rzadziej podejmuje się rozmowy o grożących im niebezpieczeństwach oraz rzadziej udziela się im wskazówek: jak żyć, jak postępować w określonych sytuacjach, jak odnosić się do innych ludzi. Jest naturalne, że częściej rozmawia się o tym z młodszymi dziećmi, które dopiero poznają zasady dobrego wychowania i sztukę obcowania z ludźmi.

Tabela 4

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem:	Odsetki badanych deklarujących przeprowadzanie rozmów co najmniej kilka razy w tygodniu z dziećmi/ nastolatkami w wieku:		
	7 - 10 lat (N=186)	11 - 15 lat (N=226)	16 - 19 lat (N=217)
- o tym, co się dzieje w szkole, na podwórku, o kontaktach z kolegami, nauczycielami	97	94	83
- o obowiązkach szkolnych, nauce, zainteresowaniach	95	93	82
- o tym, jak należy odnosić się do innych ludzi, do ludzi starych, słabych, niezaradnych	89	82	66
- o różnych osobistych przeżyciach dziecka, jego planach, marzeniach, kłopotach	88	84	69
- o różnego rodzaju niebezpieczeństwach grożących dzieciom i młodzieży	85	77	74
- o tym, jak należy żyć, postępować w różnych sytuacjach	80	79	66

Ogólnie można stwierdzić, że we wszystkich środowiskach i niezależnie od wieku dzieci dorośli często „przepytują” je, co się wydarzyło w ciągu dnia i „pouczają”, jak należy sobie radzić w różnych sytuacjach, jak postępować i jak się zachowywać.

Rozmowy na inne tematy przebiegają w sposób znacznie bardziej zróżnicowany. Podejmowanie ich lub unikanie zależy od wieku młodego rozmówcy, ale także od omawianego tematu. Nie wszystkie sprawy nadają się do codziennego „wałkowania”. Jest też oczywiste, że małe dzieci wychowuje się poprzez udzielanie im wskazówek, porad i pomocy w rozwiązywaniu różnego rodzaju codziennych trudności, natomiast im starsze dziecko, tym częściej oprócz wskazówek i porad oczekuje wymiany poglądów i dyskusji na interesujące je tematy. Czasami odświeżony charakter dyskusji może podnosić jej atrakcyjność i nadawać rangę omawianym problemom. Do tematów, które wpisują się w ten rodzaj spraw, należą: osobiste zainteresowania, potrzeby i wymagania dziecka oraz historia rodziny i poszczególnych jej członków.

Tabela 5

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem w wieku 7 - 10 lat :	Co najmniej kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale
	N=186	w procentach	
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	66	20	14
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	64	19	17
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	55	32	12
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	33	44	24
Pominięto „trudno powiedzieć”			

Dzieciom w różnym wieku relatywnie dużo czasu poświęca się na rozmowy dotyczące zaspokojenia potrzeb materialnych. Tego rodzaju dyskusje toczą się co najmniej kilka razy w tygodniu w większości rodzin, w których są dzieci poniżej 16 roku życia. Z uczniami

młodszych klas równie często rozmawia się tylko o tym, co czytają, oglądają, słuchają w radiu, telewizji itp. Co piąty badany (19%) ocenia, że w jego rodzinie „odświeżnie” kontroluje się lektury i treści różnych przekazów kulturowych, a w podobnej liczbie rodzin w ogóle nie podejmuje się tego tematu w rozmowach z dziećmi. Im starsze dzieci, tym rzadziej jest to przedmiotem częstych rozmów. Podobną tendencję odnotowaliśmy w stosunku do dyskusji na temat wiary, praktyk religijnych, katechezy.

Im starsze dzieci, tym częściej rozmawia się z nimi o pieniądzach, o tym, na co stać rodzinę, a z czego musi zrezygnować. Jest dość zrozumiałe, że małych dzieci nie wtajemnicza się w sprawy finansowe rodziny, jeśli nie wymagają tego konkretne okoliczności. Natomiast z dziećmi w wieku 11 - 15 lat rozmowy na ten temat nie należą do rzadkości i tylko w co piątej rodzinie nie rozmawia się o tym wcale. Starsze dzieci często uczestniczą w rozmowach o położeniu materialnym rodziny i stosunkowo rzadko są w ogóle pomijane w dyskusji (14%).

Tabela 6

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z dzieckiem w wieku 11 - 15 lat :	Co najmniej kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale
	w procentach		
N=226			
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	64	27	6
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	60	18	21
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	53	27	18
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	50	31	16
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	25	54	19
Pominięto „trudno powiedzieć”			

O ile młodsze dzieci na ogół powierzają swoje sprawy dorosłym, ale nie wysłuchują ich zwierzeń, o tyle starsza młodzież często staje się partnerem w dzieleniu się troskami i przeżyciami dorosłych domowników. Niemal połowa ankietowanych (47%) przyznaje, że w ich domu często się to zdarza.

Tabela 7

Jak często zdarza się Panu(i) osobiście lub komuś z dorosłych domowników rozmawiać z młodym człowiekiem w wieku 16 - 19 lat:	Co najmniej kilka razy w tygodniu	Tylko w niedziele lub inne dni wolne od pracy	Prawie wcale
	w procentach		
N=217			
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	65	18	14
- o oczekiwaniach, wymaganiach dziecka związanych z jego potrzebami, np. zakupu modnego stroju, drogiego sprzętu elektronicznego, innych przedmiotów i dóbr, wyjazdów	52	32	13
- o Pana(i) sprawach, przeżyciach	47	22	29
- o tym, co czytają, oglądają w TV, w kinie	42	25	30
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	30	39	27
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	20	53	24
Pominięto „trudno powiedzieć”			

Większość rodzin w codziennych rozmowach porusza wszystkie wymienione wyżej sprawy, a zaobserwowane różnice w sposób oczywisty wiążą się z wiekiem dziecka. Młodsze dzieci częściej są kontrolowane i pouczane, starsze natomiast - w miarę dorastania - coraz częściej stają się partnerami w dyskusji: codzienną kuratelę nad nimi zastępuje rozmowa o innych sprawach niż zachowanie i postępy w nauce. Małe liczebności ankietowanych mających w swoich gospodarstwach dzieci w określonych grupach wieku utrudniają analizę społecznego zróżnicowania częstości i problematyki rozmów.

O CZYM NIE ROZMAWIAMY Z DZIEĆMI?

Większość tematów wymienionych w naszym badaniu jest przedmiotem codziennych rozmów z dziećmi. Są jednak i takie kwestie, których w wielu domach z różnych przyczyn nie porusza się prawie wcale. Do nich należą przede wszystkim: sprawy płci i seksu, a także dzieje dawne i najnowsze narodu oraz bieżące informacje o wydarzeniach w kraju. Te sprawy wyraźnie częściej niż inne są pomijane w rozmowach z dziećmi. Wśród przyczyn tego stanu

rzeczy wyróżniliśmy: brak czasu, poczucie, że to nie są tematy do rozmów z dziećmi, niechęć dzieci do rozmów na ten temat oraz inne (bliżej nieokreślone) powody. Mimo iż takie kwestie, jak: osobiste sprawy dorosłych, sytuacja materialna rodziny, historia rodziny oraz treści odbierane za pośrednictwem mediów i lektur raczej często bywają przedmiotem zainteresowania i wymiany poglądów, ze względu na ich znaczenie dla kształtowania młodego człowieka i jego poczucia integralności z gniazdem rodzinnym - pomijanie ich zasługuje na uwagę.

Tabela 8

Tematy, których z różnych przyczyn nie porusza się w rozmowach z dziećmi	Odsetki respondentów twierdzących, że w domu prawie wcale nie rozmawia się o tym z dzieckiem/nastolatkiem(a) w wieku:		
	7 - 10 lat (N=186)	11 - 15 lat (N=226)	16 - 19 lat (N=217)
O tym, co dzieci czytają, oglądają w TV, w kinie	17	18	30
O sprawach, przeżyciach respondenta (respondentki)	48	44	29
O sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	34	21	14
O historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	24	19	24
O dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	55	44	50
O bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	77	68	49
O sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	78	55	55

Warto podkreślić, że co piąty-szósty respondent przyznaje, że w jego rodzinie nie kontroluje się tego, co czytają i oglądają dzieci w wieku 15 lat i młodsze, a co czwarty-piąty nie przekazuje potomstwu historii przodków i tradycji rodzinnej.

Spośród powodów, dla których nie prowadzi się rozmów na niektóre tematy, dwa wydają się najbardziej interesujące: uznanie pewnych spraw za nieodpowiednie do rozmów z dziećmi oraz niechęć dzieci do podejmowania rozmowy z dorosłymi.

Warto zauważyć, że chociaż znaczące grupy badanych deklarują, iż w ich domach nie rozmawia się z dziećmi o pewnych sprawach, częściej dzieje się tak z innych powodów niż uznanie dzieci - z wyjątkiem najmłodszych - za nieodpowiednich partnerów do dyskusji.

Tabela 9

O czym dorośli nie chcą rozmawiać z dziećmi?	Odsetki respondentów twierdzących, że to nie są tematy do rozmów z dzieckiem/nastolatkiem(a) w wieku:		
	7 - 10 lat (N=186)	11 - 15 lat (N=226)	16 - 19 lat (N=217)
O sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	43	16	4
O bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	34	17	6
O własnych sprawach, przeżyciach	23	17	6
O dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	17	6	5

Są tematy, które w rozmowie z dziećmi niechętnie podejmują dorośli, i takie, których unikają sami podopieczni. Ważnym, ale nie jedynym czynnikiem różnicującym gotowość dziecka do rozmów na poszczególne tematy jest jego wiek. Należy jednak wyraźnie podkreślić, że - według ankietowanych - niewiele jest takich spraw, których młode pokolenie wyraźnie unika w rozmowach z dorosłymi, i raczej tylko nieliczni młodzi nie chcą brać w nich udziału.

Wśród tematów najczęściej „odrzuconych” znalazły się bieżące wydarzenia w kraju, edukacja seksualna, ale także historia dawna i najnowsza.

Mniej więcej co czwarte dziecko poniżej 15 roku życia i co szósty (16%) przedstawiciel młodzieży starszej nie chce rozmawiać z dorosłymi o bieżących wydarzeniach w kraju. Za naturalny można uznać fakt, że rozmowy o sprawach publicznych są dla młodszych dzieci niełatwe i nudne. Trudniej natomiast jest zinterpretować niechęć młodzieży starszej do dyskusji na ten temat. Można tylko przypuszczać, że w pewnym wieku o wszystkim chętniej dyskutuje się w gronie rówieśników. Jednak może być i tak, że istnieje wcale niemała grupa dorastającej młodzieży niezainteresowanej zupełnie polityką i sprawami publicznymi.

Tabela 10

O czym dzieci nie chcą rozmawiać z dorosłymi?	Odsetki respondentów twierdzących, że na te tematy nie chcą z dorosłymi rozmawiać dzieci/nastolatki w wieku:		
	7 - 10 lat (N=186)	11 - 15 lat (N=226)	16 - 19 lat (N=217)
O sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	10	17	19
O bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	22	27	16
O dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	16	16	13

Im starsze dzieci, tym częściej wykazują brak zainteresowania rozmowami o płci i seksie. Prawdopodobnie w odniesieniu do starszych nastolatków jest już na to zbyt późno. Wiek natomiast w zasadzie nie różnicuje wykazywanego przez młodzież braku zainteresowania rodzinnymi dyskusjami na temat dawnej i najnowszej historii kraju i narodu. Mniej więcej co szósty młody człowiek liczący nie więcej niż 15 lat i co ósmy między 16 a 19 rokiem życia nie chce podejmować takich dyskusji. Być może wielu młodych ludzi uważa tego typu rozmowy za ciąg dalszy szkolnej lekcji historii i odczuwa „zmęczenie” tematem.

Z zestawienia danych dotyczących unikania pewnych tematów przez obydwie strony wynika, że sprawy związane z płcią i seksem stanowią swego rodzaju tabu, o tym się w domu nie rozmawia, najwidoczniej pozostawiając edukację seksualną szkole i rówieśnikom na podwórku. Wydaje się też, że Polacy unikają „politykowania” w rodzinnym gronie.

TRWAŁOŚĆ CZY ZMIANA?

Ostatnie lata przyniosły istotne zmiany w różnych wymiarach życia społecznego. Ciekawe, czy dokonujące się przemiany znajdują wyraz w stylu transmisji cech i wartości przekazywanych w procesie międzypokoleniowej wymiany poglądów.

Wszystkich ankietowanych zapytaliśmy, czy i jak często - kiedy byli dziećmi - dorośli rozmawiali z nimi o sprawach, o których obecnie rozmawia się z dziećmi i młodzieżą w ich rodzinach.

Tabela 11

Kiedy Pan(i) był(a) dzieckiem, nastolatkiem(a), czy ktoś z domowników rozmawiał z Panem(ią):	Tak, często	Tak, rzadko	Nie
	w procentach		
N=1060			
- o sprawach dotyczących płci, wychowania seksualnego	9	33	53
- o bieżących wydarzeniach w kraju, w polityce, gospodarce	13	36	47
- o tym, co Pan(i) czytał(a), oglądał(a) w TV, w kinie	21	38	37
- o dziejach Polski, narodu, historii dawnej i najnowszej	20	46	31
- o sytuacji materialnej rodziny, o tym, czy rodzinie wystarcza pieniędzy na zaspokojenie potrzeb, na co rodzinę stać, a na co nie może sobie pozwolić	36	37	23
- o Pana(i) oczekiowaniach, wymaganiach związanych z potrzebami, jakie wtedy Pan(i) miał(a), np. zakupu modnego stroju, innych modnych wtedy przedmiotów i dóbr, wyjazdów	33	39	23
- o różnych osobistych Pana(i) przeżyciach dziecka, planach na przyszłość, marzeniach, kłopotach	35	43	19
- o sprawach rodziców, rodziny	37	40	19
- o różnego rodzaju niebezpieczeństwach grożących dzieciom i młodzieży	46	35	17
- o tym, co się dzieje w szkole, na podwórku, o kontaktach z kolegami, nauczycielami	53	32	13
- o historii rodziny, dziadkach, krewnych, pamiątkach i wspomnieniach rodzinnych, skąd się wywodzą, kim byli, co robili	40	46	11
- o wierze, religii, sprawach Kościoła, katechezie	47	40	11
- o obowiązkach szkolnych, nauce, zainteresowaniach	60	29	10
- o tym, jak należy żyć, postępować w różnych sytuacjach	58	32	8
- o tym, jak należy odnosić się do innych ludzi, do ludzi starych, słabych, niezaradnych	66	26	5
Pominięto „trudno powiedzieć”			

Według deklaracji ankietowanych - w czasach, kiedy byli dziećmi, najczęściej pomijano w rozmowach z nimi te same tematy, które i dziś się pomija. Ponad połowa badanych będąc dzieckiem nie rozmawiała z dorosłymi o sprawach płci i seksu, niemal połowa nie była wciągana w dyskusje o bieżących wydarzeniach w kraju. Mniej więcej co trzeci ankietowany nigdy nie rozmawiał z dorosłymi domownikami o historii Polski ani o tym, jakie informacje i treści przyswajał sobie poprzez lektury i inne przekazy kulturowe.

Co czwarty respondent jako dziecko nie był wtajemniczany w sytuację materialną rodziny, nie rozmawiał też z dorosłymi na temat jego własnych oczekiwań, potrzeb czy wymagań materialnych. W co piątej rodzinie nie rozmawiało się z dziećmi o sprawach rodziców ani o marzeniach i kłopotach dziecka.

Ogólnie można stwierdzić, że im starsi ankietowani i mniej wykształceni, tym częściej deklarują, że dorośli nie rozmawiali z nimi o wielu sprawach. Z analizy zróżnicowań wynika, że - zwłaszcza w odniesieniu do tzw. drażliwych tematów, np. seksu - wiek respondentów jest najważniejszym czynnikiem. Niespełna co trzeci respondent mający poniżej 25 lat i zdecydowana większość tych, którzy ukończyli 65 lat (79%), twierdzą, że sprawy płci nie były tematem rozmów w ich domach. Nie należy jednak lekceważyć czynnika upływu czasu - trzeba uwzględnić także fakt, że wielu badanych może dziś zawodzić pamięć. Czy zatem odnotowana prawidłowość wskazuje na przemiany obyczajowe i rozszerzenie kręgu spraw, o których rozmawia się z dziećmi? Lista problemów i społeczny zasięg tematów, na które z dziećmi prawie wcale nie rozmawiało się kiedyś i nie rozmawia się dziś, zdaje się temu przeczyć. Jednocześnie konstatacja, że w domach, w których obecnie są nastolatki, częściej niż w czasach młodości ankietowanych poruszane są sprawy związane z nauką, zainteresowaniami oraz potrzebami dziecka - świadczy o dokonujących się zmianach. Są też sprawy niezmiennie w procesie wychowawczym - dziś równie często jak dawniej udziela się dzieciom wskazówek, jak należy postępować, zachowywać się i odnosić się do innych ludzi.

Z deklaracji badanych wynika, że treści rodzinnych rozmów z udziałem młodego pokolenia można podzielić na trzy kategorie:

♦ rozmowy **dydaktyczne, opiekuńcze i wychowawcze**. Do tej kategorii należą rozmowy o tym, co się dzieje w szkole i poza nią, o kontaktach z kolegami i nauczycielami, o niebezpieczeństwach grożących dzieciom, a także różnego rodzaju wskazówki i porady

dotyczące zachowania i radzenia sobie w konkretnych sytuacjach. Tylko nieliczni respondenci twierdzą, że w ich domach wcale nie rozmawia się na te tematy, a w zdecydowanej większości rodzin (od 80% do 97% w odniesieniu do dzieci młodszych oraz od 66% do 83% w odniesieniu do młodzieży starszej) rozmowy takie są na porządku dziennym;

♦ rozmowy dotyczące **rodziny** w węższym i szerszym rozumieniu, jej statusu materialnego, potrzeb, problemów, ale także tożsamości - rodowej, światopoglądowej, kulturowej. Kwestie te pojawiają się w rozmowach z dziećmi z różną częstością, w zależności od wieku dziecka. Prowadzone są w większości rodzin, chociaż - co oczywiste - nie mają tak powszechnego i powszedniego zasięgu, jak te dotyczące opieki i wychowania;

♦ rozmowy o **sytuacji kraju, gospodarce, polityce, bieżących wydarzeniach oraz historii kraju i narodu**. Podejmują je tylko niektóre rodziny, a wielu respondentów (od 44% do 78% w odniesieniu do dzieci w wieku 7 - 15 lat i około 50% w odniesieniu do młodzieży starszej) przyznaje, że takich dyskusji w domu nie ma prawie wcale.

Z tego schematu wyłamują się rozmowy o sprawach płci i wychowania seksualnego. Te tematy były i są rzadko podejmowane lub całkowicie przemilczane w znaczącej części polskich rodzin.

Opracowała
Macieja FALKOWSKA